

29. august 2023

Lahend 43651/22 - üldine diskrimineerimiskeeld

Kovačević vs. Bosnia ja Hertsegoviina Föderatsioon

Protokolli nr 12 artikkel 1

Asjaolud

Kaebaja on Bosnia ja Hertsegoviina kodanik ning ta elab Sarajevos, mis asub föderatsioonis. Tundub, et ta ei deklareeri end ühegi riigi "koosseisulise rahvuse" (bosnialased, horvaadid ja serblased) ega ühegi teise etnilise grupi liikmeks. Territoriaalsete ja etniliste nõuete kombinatsiooni tõttu ei saanud ta hääletada oma kandidaadi poolt viimastel Bosnia ja Hertsegoviina riiklikul tasandil toimunud seadusandlikel ja presidendivalimistel, mis leidsid aset aastal 2022. Ta väitis, et kandidaadid, kes kõige paremini esindavad tema poliitilisi vaateid, ei olnud "õigest" etnilisest päritolust.

EIK-sse pöördudes tugineb kaebaja EIÕK artiklile 14 ja protokolli nr 12 artiklile 1 ning kaebab eelõige selle üle, et ta ei saanud hääletada oma kandidaadi poolt viimastel Bosnia ja Hertsegoviina riiklikul tasandil toimunud seadusandlikel ja presidendivalimistel, mis leidsid aset aastal 2022. Lisaks tugineb ta protokolli nr 1 artiklile 3 koos EIÕK artikliga 14 ning EIÕK artiklitele 13 ja 17.

EIK seisukohad

Protokolli nr 12 artikkel 1

(a) Kaebus seoses Bosnia ja Hertsegoviina Parlamendi Assamblee Rahvaste Koja koosseisuga

(i) Kohaldatavus – siseriikliku õiguse alusel oli kaebajal selge õigus hääletada viimastel valimistel Sarajevo kantoni assambleesse ning kaudselt ka riigi parlamendi teise koja ehk Bosnia ja Hertsegoviina Parlamendi Assamblee Rahvaste Koja ("Rahvaste Koda") valimistel. Seega puudutas kaebaja kaebus seda, et teda oli diskrimineeritud selles õiguse nautimises. Lisaks, arvestades Rahvaste Koja volitusi, täitsid selle kodanike nimel täidetavad funktsioonid nii õiguslikke kohustusi kui ka kaalutusõigust. Kaebaja võimalus mõjutada otsuseid, mis puudutasid teda ja temaga sarnaseid isikuid, oli vähenenud asjaolu tõttu, et tal oli ja on endiselt võimatu osaleda nende volituste mis tahes kasutamises. Seetõttu on protokolli nr 12 artikkel 1 kohaldatav.

(ii) Põhjendused - Rahvaste Koda koosnes 15 saadikust: 5 bosnialast, 5 horvaatlast Föderatsioonist ja 5 serblast Republika Srpskast. Bosnialaste ja horvaatlaste saadikute valimisel Rahvaste Koja koosseisu osalemiseks pidi kaebaja hääletama isikute poolt, kes olid deklareerinud kuuluvust bosnialasteks ja horvaatlasteks tema kantoni assamblee valimistel (Sarajevo kantoni assamblee), kuna ainult selle Assamblee bosnialaste ja horvaatlaste fraktsioonid valisid Bosniast ja Horvaatiast pärit saadikuid Föderatsiooni Parlamendi Rahvaste Koja koosseisu, kes omakorda valisid Bosniast ja Horvaatiast pärit saadikud Rahvaste Koja (Parlamendi Assamblee) koosseisu. Kaebaja ei saanud osaleda serblastest saadikute valimisel Rahvaste Koja koosseisu. Valitsuse argument, et taotleja oleks võinud oma alalist elukohta muuta, ei olnud veenev, kuna vale alalise elukoha deklaratsioon oli kuritegu ja sotsiaaltoetused olid tihedalt seotud elukohaga ning need ei olnud samad riigi erinetavates osades. Seega koheldi kaebajat erinevalt isikutest, kes deklareerisid kuuluvust bosnialasteks ja horvaatlasteks, ning Republika Srpskast pärit isikutest, kes deklareerisid kuuluvust serblasteks.

¹ Lühiülevaates kajastatud lahendite valiku aluseks on EIK enda otsingumootoris avaldatud Legal Summary'd.

EIK kaalus asja lahendamisel ajaloolist konteksti, sest eespool mainitud korraldused olid loodud lõpetamaks genotsiidi ja "etnilise puhastusega" kaasnenud jõhkrat konflikti. Siiski oli Rahvaste Koda praegu koda, kellel olid täielikud seadusandlikud volitused ja põhiseadus sätestas, et kogu seadusandluse heakskiit nõuab mõlema koja kinnitust. Sel juhul oli äärmiselt oluline, et kõik ühiskonna segmendid oleksid esindatud Rahvaste Kojas. Selle seose kontekstis olid praegused korraldused, lisaks teatud kodanike välistamisele sellest kojast nende etnilise kuulumuse tõttu, muutnud etnilised kaalutlused ja/või esindatuse olulisemaks kui poliitilised, majanduslikud, sotsiaalsed, filosoofilised ja muud kaalutlused ja/või esindatus ning seega suurendanud riigis etnilisi lõhesid ning õõnestanud valimiste demokraatlikku iseloomu.

Valitsuse argument, et aeg pole ikka veel küps poliitilise süsteemi jaoks, mis oleks lihtsalt enamuse reegli peegeldus, oli EIK poolt juba varem tagasi lükatud. Asjas *Sejdić ja Finci vs. Bosnia ja Hertsegoviina* leidis kohus, et kuigi EIÖK ise ei nõudnud vastaval riigil täielikult loobuda tema jaoks iseloomulikest võimujagamise mehhanismidest, näitas Veneetsia Komisjoni arvamus selgelt, et eksisteerib võimujagamise mehhanisme, mis ei vii automaatselt teiste kogukondade esindajate täieliku välistamiseni. Lisaks, asjas *Zorić vs. Bosnia ja Hertsegoviina* märkis kohus, et 18 aastat pärast traagilise konflikti lõppu Bosnia ja Hertsegoviinas oli saabunud aeg poliitilise süsteemi jaoks, mis tagaks igale selle riigi kodanikule õiguse kandideerida valimistel Rahvaste Koja liikmeks ilma diskrimineerimiseta etnilise kuulumuse alusel. EIK ei näinud põhjust sellest kohtupraktikast kõrvale kaldumiseks.

Sellest tulenevalt tuvastas EIK selles osas protokoll nr 12 artikkel 1 rikkumise.

(b) Kaebus seoses valimisõiguse piirangutega, mis tulenes Bosnia ja Hertsegoviina eestseisuse koosseisust – Bosnia ja Hertsegoviina eestseisus koosnes kolmest liikmest: üks bosnialane, üks horvaat, mõlemad valitud otse Föderatsiooni territooriumilt, ja üks serblane, valitud otse Republika Srpska territooriumilt. EIK järeldas, et territoriaalsete ja etniliste nõuete kombinatsioon moodustas diskrimineeriva kohtlemise, rikkudes protokoll nr 12 artiklit 1 Rahvaste Koja valimisõiguse kontekstis. EIK leidis, et see kehtib ka eestseisuse valimisõiguse osas.

Kaebajal polnud võimalust hääletada kandidaatide poolt, kes ei kuulunud ühegi "koosseisulise rahva" hulka (kuna sellised kandidaadid ei olnud isegi õigustatud kandideerima). Lisaks ei olnud ta, olles föderatsiooni elanik, õigustatud hääletama kandidaatide poolt, kes olid deklareerinud kuuluvust serblasteks. Seega, erinevalt föderatsioonist pärit isikutest, kes olid deklareerinud kuuluvust bosnialasteks ja horvaatlasteks, ning Republika Srpskast pärit isikutest, kes olid deklareerinud kuuluvust serblasteks, ei olnud kaebaja tõeliselt esindatud kollektiivses eestseisuses. Teda koheldi seega erinevalt tema elukoha ja etnilisuse alusel. Eestseisus oli riigi poliitiline organ ning selle poliitika ja otsused mõjutasid kõiki Bosnia ja Hertsegoviina kodanikke, olgu nad siis Föderatsioonis, Republika Srpskas või Brčko ringkonnas. Seetõttu puudutas see ilmselgelt ka kaebajat. Rahule ja dialoogile aitasid kõige paremini kaasa tõhus poliitiline demokraatia, mille vundamendiks oli võimalus vabalt oma valimisõigust kasutada. Seetõttu ei peaks kedagi sundima hääletama ainult etteantud etniliste tunnuste järgi, olenemata nende poliitilisest seisukohast. Isegi kui mingi vormis etnilise esindatuse süsteem säilitatakse, peaks see olema teisene poliitilise esindatuse suhtes, ei tohiks diskrimineerida "teisi ja Bosnia ja Hertsegoviina kodanikke" ning peaks hõlmama etnilist esindatust kogu riigi territooriumilt.

Sellest tulenevalt tuvastas EIK selles osas protokoll nr 12 artikkel 1 rikkumise.

Artikkel 13

Mis puudutas kaebaja väidet, et tal ei olnud diskrimineerimiskaebuste suhtes tõhusat siseriiklikku õiguskaitsevahendit, siis EIK leidis üksmeelselt, et kuna need kaebused puudutasid konstitutsiooniliste

ja seaduslike sätete sisu, mitte üksikmeetmete rakendamist, oli tema kaebus artikli 13 alusel põhjendamatu.

Artikkel 17

EIK leidis üksmeelselt, et tema kaebus selle artikli alusel oli põhjendamatu.

Artikkel 41

Kuna kaebaja ei esitanud taotlust õiglase hüvituse saamiseks, siis EIK ei mõistnud kaebaja jaoks ka sellist hüvitust välja.

Lahendile on lisatud eriarvamus.

[Lahend](#) (inglise keeles)

[Kokkuvõte](#) (inglise keeles)

31. august 2023

Lahend 47196/21 - õigus era- ja perekonnaelu austamisele

C vs. Itaalia

Artikkel 8

Asjaolud

Aastal 2018 sõlmisid heteroseksuaalne Itaalia paar (bioloogiline isa ja kavandatud ema) Ukrainas asendusemasuse lepingu. Anonüümse doonori munarakust ja bioloogilise isa spermat kasutades loodi embrüo, mis pandi asendusema emakasse. Kaebaja sündis augustis 2019. Tema Ukraina sünnitunnistus tunnustas seaduslikult bioloogilist isa ja kavandatud ema tema vanematena.

Septembris 2019 palus paar Itaalia omavalitsuse tsiviilregistripidajal sisestada lapse Ukraina sünnitunnistuse täielikud andmed vastavasse tsiviilregistrisse. Detsembris 2019 lükkas registriamet selle taotluse tagasi põhjendusega, et selline registreerimine on vastuolus avaliku korraga. Paari kaebused selle otsuse vastu ei olnud edukad. Bioloogiline isa esitas seejärel ebaõnnestunud taotluse sünniandmete osaliseks registreerimiseks teise omavalitsuse tsiviilregistripidajale, kuhu ta oli üle kandnud oma elukoha.

EIK-sse pöördudes tugineb kaebaja artiklile 8 ning kaebab selle üle, et Itaalias ei tunnustata välismaal seaduslikult tehtud asendusemaduse kokkulepet.

EIK seisukohad

Artikkel 8

1) Sekkumine, õiguslik alus ja seaduslik eesmärk – kaebaja välismaise sünnitunnistuse andmete registreerimisest keeldumine vastavas tsiviilregistris kujutas endast sekkumist tema õigusse austada tema eraelu. See sekkumine oli kooskõlas seadusega, kuna asendusemasus oli Itaalias keelatud. Selle sekkumise seaduslikud eesmärgid olid "tervise kaitse" ja "teiste õiguste ja vabaduste kaitse", nimelt lapse ja asendusema õigused.

2) Vajalikkus demokraatlikus ühiskonnas –

a) Seoses kaebaja ja tema bioloogilise isa vahelise vanema-lapse seadusliku suhte loomisega kordas EIK põhimõtteid, mis on välja töötatud muu hulgas kohtuasjades *Menesson vs. Prantsusmaa*, *Labassee vs. Prantsusmaa* ja *D vs. Prantsusmaa* ning oma nõuandvas arvamuses P16 2018 001.

Vastavalt EIK praktikale tuleneb artiklist 8, et siseriiklik õigus võimaldaks tunnustada õigussuhet välismaal asendusemaduse alusel sündinud lapse ja kavandatava isa vahel, kui ta on bioloogiline isa. Kui sellist võimalust ei ole, siis sellega rikutakse lapse õigust oma eraelu austamisele. Lapse ja kavandatava vanema vahelise õigussuhte tunnustamise vahendite valik jääb liikmesriikide kaalutlusruumi. Euroopas ei olnud selles valdkonnas üksmeelt. Sellega seoses on kohustus olla erakordselt hoolas, kui kaalul on inimese suhe oma lapsega. Kõik liikmesriigid peavad kehtestama piisavad õigusvahendid, et tagada artiklist 8 tulenevad positiivsed kohustused, eriti kui on kaalul lapse ja tema vanema vahelised õigussuhted.

Oluline on, et siseriikliku õigusega ette nähtud menetlust põlvnemise kindlakstegemiseks saaks rakendada kiiresti ja tõhusalt, lähtudes lapse parimatest huvidest, nii et teda ei hoita pikka aega õiguskindlusetuse olukorras.

EIK leidis, et käesolevas asjas jätsid siseriiklikud kohtud vaidlusalused taotlused rahuldamata, kaalumata erinevaid huve. Lisaks ei järgitud kiire ja tõhusa menetluse nõudeid. EIK märkis, et sellistes asjades peab otsustusprotsess pidi olema piisavalt keskendunud lapse parimatele huvidele ning see peab olema vaba ülemäärasest formaalsusest, olenemata protseduurilistest vigadest. Lisaks märkis EIK, et siseriiklikud kohtud pidanuks tegema pooltega koostööd, osutades olemasolevatele õiguslikele lahendustele, olenemata nende konkreetsetest taotlustest.

Seega, arvestades käesoleva juhtumi konkreetseid asjaolusid, ei olnud siseriiklikud ametiasutused riigi kaalutlusruumist hoolimata täitnud oma positiivset kohustust tagada kaebaja õigus tema eraelu austamisele. EIK tuvastas selles osas artikkel 8 rikkumise.

b) Seoses kaebaja ja tema kavandatava ema vahelise vanema-lapse seadusliku suhte loomisega – EIK pidi kindlaks tegema, kas välisriigi sünnitunnistusega tuvastatud kaebaja ja tema kavandatava ema vahelise õigussuhte tunnustamisest keeldumine oli põhjendatud, võttes arvesse kohtuasjades *Menesson vs. Prantsusmaa*, *Labassee vs. Prantsusmaa* ja *D vs. Prantsusmaa* ning tema nõuandev aramus P16 2018 001 välja töötatud põhimõtteid.

EIK nentis, et siseriiklikud õigusaktid ei lubanud sünnitunnistuse andmeid kavandatava ema kohta ümber kirjutada. Samas on võimalik last seaduslikult tunnustada lapsendamise teel. Seda olid kinnitanud konstitutsioonikohtu ja kassatsioonikohtu täiskogu praktika. Sellega seoses võimaldas kassatsioonikohtu täiskogu hinnangul lapsendamine kohtutel hinnata artikli 8 nõudeid ja lapse huvisid.

EIK leidis, et kaebaja ja kavandatava ema vahelise vanema-lapse suhte tunnustamise soovi ei olnud üldiselt ja absoluutselt võimatu rahuldada. EIK leidis, et kostjariik ei olnud ületanud oma kaalutlusruumi selles osas ning ei tuvastanud selles osas artikkel 8 rikkumist.

Artikkel 41

EIK leidis, et Itaalia peab kaebajale maksma mittevaralise kahju hüvitiseks 15 000 eurot ning kulude katteks 9536 eurot. Varalise kahju hüvitamise nõude jättis EIK rahuldamata.

Lahendile on lisatud eriarvamus.

[Lahend](#) (prantsuse keeles)

[Kokkuvõte](#) (inglise keeles)